

Ihmisoikeuksien ja terveydenhoidon arviointi mielenterveys- ja päihde- laitoksissa sekä -asumispalveluissa ITHACA-työkalu

RAPORTTI

RAPORTTI 20/2011

Ihmisoikeuksien ja terveydenhoidon arviointi mielenterveys- ja päihdelaitoksissa sekä -asumispalveluissa

ITHACA-työkalu

Tämän julkaisun taustalla on ITHACA-hanke (Institutional Treatment, Human Rights ja Care Assessment), joka on saanut Euroopan unionin rahoitusta kansanterveysohjelmasta.

www.ithacastudy.eu

<http://groups.stakes.fi/MTR/FI/projektit/ithaca.htm>

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Suomen kielen tarkistus: Katri Kleemola, THL

Lisätiedot ITHACA-työkalusta antaa tutkimusprofessori Kristian Wahlbeck, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sähköposti: kristian.wahlbeck@thl.fi

© ITHACA-hankeryhmä ja THL

Tähän julkaisuun tulisi viitata seuraavasti:

ITHACA-hankeryhmä (2011). Ihmisoikeuksien ja terveydenhoidon arviointi mielenterveys- ja päihdelaitoksissa ja -asumispalveluissa. ITHACA-työkalu. Raportti 20/2011. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

ISBN 978-952-245-505-5 (painettu)

ISSN 1798-0070 (painettu)

ISSN 1798-0089 (verkko)

Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy
Tampere 2011

Kiitokset

Tämän julkaisun taustalla on ITHACA-hanke (Institutional Treatment, Human Rights ja Care Assessment), joka on saanut Euroopan unionin kansanterveysohjelman rahoitusta. ITHACA-projektia ja -työkalun kehitystä johti viisi keskusta:

Psykiatrian instituutti, King's College, Lontoo, Englanti: Graham Thornicroft, Jennifer Randall, Tamara Shaw, Diana Rose (vastuussa projektin koordinoinnista)

Ludwig Boltzmann -seura, sosiaalipsykiatrian instituutti, Wien, Itävalta: Heinz Katschnig, Gisela Hagmair, Livia Mutsch, Christa Straßmayr, Gabriele Niedermayer, Traude Izaak (vastuussa projektin levittämisestä)

Mental Disability Advocacy Center, Budapest, Unkari: Oliver Lewis, Csilla Budai, Jasna Russo, Anna Hornyik (vastuussa työkalun ihmisoikeuselementtien kehittämisestä)

Psykiatrian ja kliinisen psykologian osasto, Veronan yliopisto, Italia: Lorenzo Burti, Antonio Lasalvia, Sara Bernardelli, Elisa Berti, Irene Fiorini, Massimo Garatti, Cinzia Papa (vastuussa työkalun yleisten terveydenhoitoelementtien kehittämisestä)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Vaasa: Susanna Hietala, Jukka Hiissa, Matti Järvelä, Hannu Lindholm, Anne-Marita Ruuska, Kaisa Saavalainen, Sarianna Sallamaa, Markku Salo, Tom Stenman, Raimo Urpilainen, Kristian Wahlbeck (vastuussa projektin arvioimisesta)

Lisäksi seuraavat eurooppalaiset yhteistyökumppanit osallistuivat ITHACA-projektiin:

Belgia	Chantal Van Audenhove, Marian De Groof, Sofie Taeymans, Else Tambuyzer
Bulgaria	Valentina Hristakeva, Dimitar Germanov
Tšekin tasavalta	Barbara Wenigová, Pavla Šelepova, Jan Stuchlik, Michal Balaban
Saksa	Harald Zäske, Maria-Adelheid Stelzner
Kreikka	Marina Economou, Eleni Louki, Eleonara Kanellopoulou, Maria Charitsi, Natassa Vasilaki
Liettua	Arunas Germanavičius, Dovile Juodkaite, Giedrius Sadzevičius
Alankomaat	Jaap van Weeghel, Judith Hasker, Annette Plooy
Romania	Radu Teodorescu, Iuliana Radu, Claudia Damian, Moraru Ortansa
Slovakia	Janka Hurova, Peter Lalik
Turkki	Alp Uçok, Serap Serbest, Gülşah Karaday

Sisällys

Kiitokset

OSIO 1. TYÖKALUN TAVOITTEET	5
OSIO 2. MITÄ IHMISOIKEUDET OVAT?	9
2.1 Ihmisoikeusnormit	10
2.2 Alueelliset ihmisoikeusnormit ja -mekanismit.....	11
2.3 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (CRPD)	14
2.3.1 ”Vammaiset henkilöt”	14
2.3.2 CRPD:n innovaatiot.....	15
2.3.3 CRPD-mekanismit.....	16
OSIO 3. MITÄ ON YLEINEN TERVEYDENHOITO?.....	17
3.1 Yleisen terveydenhoidon viitekehys.....	17
3.2 Terveyden edistäminen ja sairauksien ennaltaehkäisy	19
3.3 Yleiseen terveydentilaan vaikuttavat elämäntapatekijät	20
3.4 Liitännäissairauksien liiallinen määrä ja ylikuolleisuus	21
3.5 Kehitysvammaisuus ja yleinen terveydenhoito.....	23
3.6 Stigma, syrjintä ja ”arviointisokeus”	23
3.7 Mielenterveyshoidon saatavuus.....	25
3.8 Rokotukset	26
3.9 Tarkoituksenmukaisen hoidon saatavuuden arviointi.....	26
3.10 Määrätyn lääkityksen haittavaikutukset	27
3.11 Päätöksentekoon osallistuminen hoidossa	27
OSIO 4. MIKSI IHMISOIKEUKSIA VALVOTAAN?	28
OSIO 5. IHMISOIKEUSVALVONNAN PERIAATTEITA.....	32
5.1 Älä vahingoita	32
5.2 Suorita säännöllistä valvontaa	32
5.3 Osoita riippumattomuutta.....	32
5.4 Kokoa uskottava työryhmä.....	33
5.5 Kerää luotettavaa tietoa.....	34
5.6. Omaksu tiedonjanoinen ajattelutapa	34
5.7 Säilytä tietoa turvallisesti	35
OSIO 6. IHMISOIKEUSVALVONNAN MENETELMIÄ	36
6.1 Menetelmä 1: Haastattelu.....	36
6.2 Menetelmä 2: Tarkkailu.....	43
6.3 Menetelmä 3: Asiakirjojen tarkastelu.....	44
6.4 Tietojen tallennus	45
OSIO 7. KYMMENEN IHMISOIKEUSVALVONNAN VAIHETTA	47
Vaihe 1: Aseta valvonnalle tavoitteita.....	47
Vaihe 2: Kokoa valvontatyöryhmä.....	48
Vaihe 3: Kouluta valvojat.....	49
Vaihe 4: Kerää taustatietoa.....	50
Vaihe 5: Luo käyntisuunnitelma	53
Vaihe 6: Suorita käynnit	56
Vaihe 7: Kirjoita raportti.....	58
Vaihe 8: Levitä raporttia.....	60
Vaihe 9: Arvioi prosessi.....	62
Vaihe 10: Luo jatkokäyntisuunnitelma.....	62
Osio 8. Opas johdantokysymyksiin	63
Osio 9. Johdantokysymykset tarkastuskäyntejä varten (30 kohtaa)	71